9-mavzu. Merosni qabul qiliş va rad etiş

9-mavzu / 16 · 1-semestr

MUNDARIJA

1. Bob
2. Qisqaça xulosa
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Tuşuntiriş va sxema
9. Manbalar

Bob

Uşbu darsimiz orqali oila va meros huquqining eng muhim va amaliyotda köp uçraydigan bosqiçlaridan biri — merosni qabul qiliş va undan voz keçiş tartiblarini örganamiz. Meros huquqi faqatgina mol-mulkning bir şaxsdan ikkinçi şaxsga ötişini emas, balki bu jarayonda barça merosxörlarning, şu jumladan, hali tuğilmagan bolalarning va kreditorlarning huquqlari kafolatlanişini ta’minlaydi. Dars davomida merosni qabul qilişning huquqiy oqibatlari, merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnomaning ahamiyati va uni beriş muddatlari bilan tanişamiz. Şuningdek, merosdan voz keçişning qat’iy qoidalari, merosni taqsimlaşda ayrim merosxörlarning imtiyozli huquqlari hamda meros mol-mulkini egasiz deb topiş (escheat) asoslarini tahlil qilamiz. Uşbu mavzu bölajak huquqşunoslar uçun fuqarolarning mulkiy huquqlarini himoya qiliş, oilaviy nizolarning oldini oliş va meros taqsimotida adolatni ta’minlaşda mustahkam poydevor bölib xizmat qiladi.

QISQAÇA

- 6 oy — Guvohnoma beriş muddati (Meros oçilgan kundan e’tiboran (FK 1146-modda))
- 3 yil — Egasiz deb topiş muddati (Meros oçilgan kundan e’tiboran (FK 1157-modda))
- 3 yil — Imtiyozli huquq şarti (Meros qoldiruvçi bilan birga yaşaş muddati (FK 1153-modda))
- 3 oy — Yöq merosxör javobi (Xabar qilingan paytdan e’tiboran (FK 1151-modda))

9.1 Meros mol-mulkini qabul qiliş

Merosni qabul qiliş — bu merosxörning özига tegişli bölgan meros uluşini oliş istagini bildiruvçi yuridik ahamiyatga ega bölgan harakatdir. Qonunçiligimizga köra, merosxör özига tegişi lozim bölgan merosni yoki uning bir qismini (uluşini) oliş huquqiga meros oçilgan vaqtdan e’tiboran ega böladi (FK 1145-modda). Bu qoida fuqarolik huquqida mulkning egasiz qolib ketişining oldini olişga xizmat qiladi. Ya’ni, merosxör

merosni amalda qabul qilib olgan yoki rasmiylaştirgan sanadan qat'i nazar, uning mulk huquqi orqaga qaytiş kuçi bilan meros oçilgan kunga (meros qoldiruvçining vafot etgan kuniga) borib taqaladi.

Biroq, bu huquqning vujudga kelişi muayyan şartlarga boğliq. Merosxör bu huquqni saqlab qolişi uçun keyinçalik merosdan voz keçmasligi, vorislik huquqidan mahrum etilmasligi (noloyiq merosxör deb topilmasligi) va uni merosxör etib tayinlaş töğrisidagi vasiyat farmoyişi haqiqiy emas deb topilişi natijasida meros oliş huquqini yöqotmasligi lozim (FK 1145-modda). Agar uşbu holatlardan biri yuz bersa, merosni qabul qiliş huquqi bekor böladi.

Faraziy misol körib çiqamiz: Fuqaro Rustam vafot etdi va uning nomida bitta avtomobil bor. Uning öğli Jasur yagona merosxör hisoblanadi. Jasur avtomobilni öz nomiga rasmiylaştiriş uçun bir neça oy vaqt sarflaşi mumkin. Lekin yuridik jihatdan Jasur avtomobilning egasi deb Rustam vafot etgan kundan boşlab hisoblanadi. Bu qoida Jasurga mulkni saqlaş, ehtimoliy zararlarni talab qiliş va mulkka nisbatan huquqlarini tölaqonli himoya qiliş imkonini beradi.

- Meros oliş huquqi meros oçilgan vaqtdan e'tiboran vujudga keladi (FK 1145-modda).
- Merosni qabul qiliş orqaga qaytiş kuçiga ega bölib, mulk huquqi uzluksizligini ta'minlaydi.
- Merosdan voz keçiş yoki noloyiq merosxör deb topiliş meros oliş huquqini bekor qiladi (FK 1145-modda).

> **ASOSIY FIKR**
> Merosni qabul qiliş huquqi meros oçilgan vaqtdan boşlanadi. Bu mulkning biror soniya ham qonuniy egasiz qolmasligini ta'minlaydigan muhim yuridik fiksiyadir.

9.2 Merosga bölgan huquq töğrisida guvohnoma

Merosxörning merosga bölgan huquqi maxsus hujjat — merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma bilan tasdiqlanadi. Uşbu guvohnoma meros oçilgan joydagi notarius tomonidan merosxörning iltimosiga köra berilişi şart (FK 1146-modda). Guvohnoma merosxörning mulkka nisbatan huquqlarini uçinçi şaxslar (davlat organlari, banklar, kadastr va boşqalar) oldida tasdiqlovçi asosiy hujjat hisoblanadi.

Qonunçilikda guvohnoma berişning aniq muddati belgilangan: merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma meros oçilgan kundan e'tiboran olti oy ötganidan keyin beriladi (FK 1146-modda). Talabalar va amaliyotchilar köp adaştiradigan muhim jihat şundaki, bu olti oylik muddat merosxörning notariusga ariza beriş muddati emas, balki notariusning guvohnomani beriş muddatidir. Ya'ni, merosxörlar aniqlanişi va ularning huquqlari poymol bölmasligi uçun qonun olti oy kutişni talab qiladi.

Biroq, bu qoidaning istisnosi mavjud. Qonun böyiça ham, vasiyatnoma böyiça ham meros olinganida, agar notarius tegişli mol-mulkka yoxud butun merosga nisbatan guvohnoma berişni sörab murojaat etgan şaxslardan boşqa merosxörlar yöqligi töğrisida işonçli ma'lumotlarga ega bölsa, guvohnoma olti oylik muddat tugamasidan oldin ham berilişi mumkin (FK 1146-modda). Şuningdek, agar vasiyatnoma sud tomonidan haqiqiy emas deb topilsa, uning asosida berilgan merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma ham öz yuridik kuçini yöqotadi.

Faraziy misol: Malika otasidan qolgan uyga merosxör sifatida notariusga murojaat qildi. U oilada yagona farzand ekanligini va boşqa merosxörlar yöqligini FHDYo hujjatlari orqali töliq isbotladi. Bunday holatda notarius olti oy kutmasdan, Malikaga guvohnomani barvaqt berişi mumkin.

- Guvohnoma meros oçilgan joydagi notarius tomonidan beriladi (FK 1146-modda).
- Umumiy qoidaga köra, guvohnoma meros oçilgan kundan e’tiboran 6 oy ötgaç beriladi (FK 1146-modda).
- Boşqa merosxörlar yöqligi aniq bölsa, guvohnoma 6 oydan oldin ham berilişi mumkin (FK 1146-modda).

IMTIHON UÇUN

Imtihonda çalğitmang: 6 oylik muddat — bu merosni qabul qiliş uçun ariza beriş muddati emas, balki notarius tomonidan guvohnoma berilişi uçun belgilangan kutiş muddatidir.

KÖP UÇRAYDIGAN XATO

Vasiyatnoma haqiqiy emas deb topilsa, unga asoslanib berilgan guvohnoma avtomatik ravişda qonuniy kuçini yöqotadi.

9.3 Merosdan voz keçiş va uning çeklovlari

Vorislik huquqida ixtiyoriylik prinsipi muhim örin tutadi. Heç kim merosni qabul qilişga majburlanişi mumkin emas. Merosxör meros oçilgan kundan e’tiboran istalgan vaqtda merosdan voz keçişga haqli (FK 1147-modda). Merosdan voz keçiş merosxör tomonidan meros oçilgan joydagi notariusga ariza beriş orqali amalga oşiriladi. Vakil orqali voz keçişga ham ruxsat beriladi, faqat buning uçun işonçnomada bu vakolat maxsus körsatilgan bölişi şart. Eng muhim qoida: merosdan voz keçiş keyinçalik bekor qilinişi yoki qaytarib olinişi mumkin emas (FK 1147-modda). Bu qoida fuqarolik muomalasi iştirokçilarida işonç va barqarorlikni ta’minlaydi.

Qonun merosdan voz keçiş huquqini ayrim hollarda çeklaydi (FK 1148-modda). Merosxör vasiyatnoma yoki qonun böyiça merosxörlar jumlasidan bölmiş boşqa şaxslar foydasiga voz keçayotganini körsatişga haqli. Biroq, merosning muayyan qismidan voz keçilişiga, merosdan izohotlar bilan yoki şartlar qöyib voz keçilişiga yöl qöyilmaydi. Masalan, "Men mashinadan voz kechaman, lekin uyni olaman" yoki "Ukam o‘qishga kirsa, merosdan voz kechaman" qabilidagi şartli voz keçişlar haqiqiy hisoblanmaydi. Agar şaxs ham vasiyatnoma, ham qonun böyiça merosxör bölsa, u uşbu asoslarning biri yoki har ikkalasi böyiça voz keçişi mumkin.

Merosxör merosdan voz keçgan taqdirda, meros uluşlarining ortişi qoidasi işga tuşadi (FK 1154-modda). Voz keçgan merosxörga tegişli bölgan qism vorislikka çaqirilgan qonun böyiça merosxörlarga ötadi va ular örtasida uluşlariga mutanosib ravişda taqsimlanadi. Şuningdek, vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvçi ham bu majburiyatdan voz keçişga haqli, bunda qisman yoki şartlar bilan voz keçişga yöl qöyilmaydi (FK 1149-modda).

Faraziy misol: Umida otasidan qolgan merosdan özining ukasi Anvar foydasiga notarius orqali voz keçdi. Oradan bir oy ötib Umida fikridan qaytib, arizasini qaytarib olmoqçi böldi. Qonunga köra, notarius uning bu talabini rad etadi, çunki voz keçişni qaytarib oliş mumkin emas.

- Merosdan istalgan vaqtda notariusga ariza beriş orqali voz keçiş mumkin (FK 1147-modda).
- Merosdan voz keçişni bekor qiliş yoki qaytarib oliş qat’iyan taqiqlanadi (FK 1147-modda).
- Merosdan qisman, şartlar qöyib yoki izohotlar bilan voz keçişga yöl qöyilmaydi (FK 1148-modda).
- Voz keçilgan meros uluşi boşqa merosxörlar örtasida mutanosib taqsimlanadi (FK 1154-modda).

TAQQOSLANG

> Merosni qabul qiliş va merosdan voz keçiş örtasidagi farq: qabul qiliş sukut saqlaş yoki amaliy harakatlar bilan ham bölişi mumkin, ammo voz keçiş faqat notariusga yozma ariza beriş orqali amalga oşiriladi va u ortga qaytmas xarakterga ega.

9.4 Merosning taqsimlanişi va imtiyozli huquqlar

Merosni qabul qilib olgan qonun böyiça merosxörlardan istalgan biri merosning taqsimlanişini talab qilişga haqli (FK 1150-modda). Taqsimlaş merosxörlarning özaro kelişuviga köra, kelişuvga erişilmagan taqdirda esa sud tartibida amalga oşiriladi. Merosni taqsimlaşda bola manfaatlarining ustuvorligi qat'iy ta'minlanadi. Agar homila holida bölgan, biroq hali tuğilmagan merosxör bölsa, merosni taqsimlaş faqat bu merosxör tuğilganidan keyingina amalga oşirilişi mumkin (FK 1151-modda). Agar çaqaloq tirik tuğilsa, uning uluşi ajratiladi va uning manfaatlarini himoya qiliş uçun taqsimotda vasiylik va homiylik organining vakili iştirok etişi şart.

Qonun ayrim merosxörlarga imtiyozli huquqlar beradi. Meros oçilgunga qadar uç yil mobaynida meros qoldiruvçi bilan birgalikda yaşagan merosxörlar meros taqsimlanişida uy-joy, kvartira, şuningdek uy-joy aşyolari va rözğor buyumlarini olişda imtiyozli huquqqa ega böladilar (FK 1153-modda). Biroq, bu huquqni amalga oşiriş boşqa merosxörlarning mulkiy manfaatlariga zarar yetkazmasligi kerak. Agar imtiyozli huquq obyekti boşqa merosxörlarning uluşidan oşib ketsa, imtiyozdan foydalanayotgan şaxs ularga pul yoki mol-mulk tovoni tölaşi lozim.

Meros taqsimlanişidan oldin meros hisobidan tölanişi lozim bölgan xarajatlar mavjud (FK 1155-modda). Bularga meros qoldiruvçining xastaligi, dafn etiş, merosni qöriqlaş va boşqariş xarajatlari kiradi. Bu talablar boşqa barça talablardan (hatto garovdan ham) oldin imtiyozli ravişda qondiriladi. Şuningdek, meros qoldiruvçining kreditorlari ham öz talablarini qöyişga haqli bölib, merosxörlar özlariga tekkan mol-mulk qiymati doirasida solidar qarzdorlar sifatida javobgar böladilar (FK 1156-modda).

Faraziy misol: Botir vafot etdi. Uning xotini homilador. Botirning boşqa farzandlari merosni bölişni talab qilişdi. Qonunga köra, notarius va merosxörlar homila tuğilguniga qadar merosni taqsimlaşni töxtatib turişlari şart. Bu tuğilajak bolaning mulkiy huquqlarini kafolatlaydi.

- Meros kelişuv asosida yoki sud orqali taqsimlanadi (FK 1150-modda).
- Homila tuğilguniga qadar meros taqsimlanişi taqiqlanadi (FK 1151-modda).
- Meros qoldiruvçi bilan 3 yil birga yaşagan merosxör uy-joy va rözğor buyumlariga imtiyozli huquqqa ega (FK 1153-modda).
- Dafn va merosni saqlaş xarajatlari eng birinçi navbatda qondiriladi (FK 1155-modda).

> **IŞ BILAN BOĞLIQLIK**
> Amaliy vaziyat: Agar merosxör meros tarkibidagi uyni imtiyozli huquq asosida öziga olmoqçi bölsa, lekin uyning qiymati uning merosdagi uluşidan katta bölsa, u boşqa merosxörlarga yetişmayotgan qismni pul körinişida tölab berişi şart.

9.5 Meros mol-mulkni egasiz deb topiş

Vorissiz qolgan mulkning taqdiri qonunçilikda aniq belgilangan. Agar qonun böyiça ham, vasiyatnoma böyiça ham merosxörlar bölmasa, yoki ulardan heç qaysisi vorislik huquqiga ega bölmasa, yoxud ularning hammasi merosdan voz keçgan bölsa, bunday meros mol-mulk egasiz (escheat) deb hisoblanadi (FK 1157-modda). Bu qoida mulkning qarovsiz qolib ketişi va iqtisodiy aylanmadan çiqib ketişining oldini oladi.

Meros mol-mulkni egasiz deb topiş jarayoni ma’lum muddat va qat’iy sud nazoratini talab qiladi. Mol-mulk meros oçilgan joydagi mahalliy ijro etuvçi hokimiyat organlari yoki fuqarolarning özini özi boşqariş organi (mahalla) arizasiga asosan, meros oçilgan kundan e’tiboran uç yil ötganidan keyin sudning qarori asosida egasiz deb topiladi (FK 1157-modda). Uç yillik muddat ehtimoliy merosxörlarning paydo bölişi va öz huquqlarini talab qilişi uçun berilgan yetarli imkoniyatdir. Biroq, agar mol-mulkni qöriqlaş va boşqariş xarajatlari uning qiymatidan oşib ketsa, mulk uç yil ötmasdan oldin ham egasiz deb topilişi mumkin.

Egasiz deb topilgan mol-mulk u turgan joydagi fuqarolarning özini özi boşqariş organi (mahalla) mulkiga ötadi. Agar mahalla bu mol-mulkdan voz keçsa, u holda davlat mulkiga ötadi (FK 1157-modda).

Faraziy misol: Yolğiz yaşovçi fuqaro vafot etdi va uning heç qanday qarindoşi yoki vasiyatnomasi yöq. Uning uyi 3 yil davomida qarovsiz qoldi. Mahalla fuqarolar yiğini sudga ariza bilan murojaat qilib, uyni egasiz deb topişni söraydi. Sud qarori bilan uy mahallaning ixtiyoriga ötadi va mahalla undan ijtimoiy maqsadlarda foydalanişi mumkin.

- Merosxörlar umuman bölmaganda yoki barçasi voz keçganda mulk egasiz deb topiladi (FK 1157-modda).
- Egasiz deb topiş sud qarori bilan, meros oçilgandan 3 yil ötgaç amalga oşiriladi (FK 1157-modda).
- Egasiz mol-mulk birinçi navbatda mahalla mulkiga, u voz keçsa davlat mulkiga ötadi (FK 1157-modda).

> **ASOSIY FIKR**
> Egasiz mol-mulk (escheat) instituti fuqarolik huquqida mulkning doimiy egasiga ega bölişini va jamiyat manfaatlariga xizmat qilişini ta’minlaydi.

ASOSIY XULOSALAR

1. Merosni qabul qiliş huquqi meros oçilgan vaqtdan boşlab vujudga keladi va orqaga qaytiş kuçiga ega.
2. Merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma odatda meros oçilgandan 6 oy ötgaç notarius tomonidan beriladi.
3. Merosdan voz keçiş faqat notariusga ariza beriş orqali amalga oşiriladi va uni qaytarib oliş mumkin emas.
4. Merosdan qisman yoki şartlar bilan voz keçişga qonun yöl qöymaydi.
5. Homila holidagi merosxör mavjud bölsa, meros taqsimoti uning tuğilişiga qadar töxtatib turiladi.
6. Meros qoldiruvçi bilan 3 yil birga yaşagan merosxörlar uy-joy va rözğor buyumlariga imtiyozli huquqqa ega.
7. Dafn etiş va merosni saqlaş xarajatlari meros hisobidan eng birinçi navbatda tölanadi.
8. Merosxörlar bölmagan taqdirda, mulk 3 yildan söng sud orqali egasiz deb topilib, mahalla yoki davlatga ötadi.

Qisqaça xulosa

Uşbu darsda merosni qabul qiliş va undan voz keçişning huquqiy mexanizmlari körib çiqildi. Merosni qabul qiliş huquqi meros oçilgan vaqtdan boşlanadi va u mulkning egasiz qolmasligini ta’minlaydi. Meros huquqini tasdiqlovçi guvohnoma notarius tomonidan 6 oy ötgaç beriladi, biroq boşqa merosxörlar yöqligi aniq bölsa, muddatdan oldin ham berilişi mumkin. Vorislik huquqida ixtiyoriylik tamoyili ustuvor bölib, merosxör istalgan vaqtda merosdan voz keçişi mumkin. Biroq, voz keçiş qat’iy bölib, uni qaytarib oliş, qisman yoki şartli ravişda amalga oşiriş mumkin emas. Merosni taqsimlaşda homila holidagi bolaning manfaatlari qat’iy himoya qilinadi va taqsimot bola tuğilguniga qadar töxtatiladi. Şuningdek, meros qoldiruvçi bilan birga yaşagan şaxslarning uy-joyga nisbatan imtiyozli huquqlari kafolatlanadi. Meros qoldiruvçining qarzlari böyiça merosxörlar özlariga ötgan mulk qiymati doirasida solidar javobgar böladilar. Agar merosxörlar umuman bölmasa, mol-mulk 3 yildan söng sud qarori bilan egasiz deb topiladi va mahalla yoki davlat mulkiga ötkaziladi.

ASOSIY PRINSIPLAR

1. Meros qabul qilinganda mulk huquqi meros oçilgan kunga orqaga qaytiş kuçi bilan vujudga keladi.
2. Guvohnoma berişdagi 6 oylik muddat merosxörlarni aniqlaş va huquqlarini himoya qiliş uçun xizmat qiladi.
3. Merosdan voz keçiş ixtiyoriy, ammo ortga qaytmas yuridik harakatdir.
4. Merosdan qisman yoki şartlar qöyib voz keçiş taqiqlanadi.
5. Tuğilmagan bolaning merosdagi uluşi qonun va vasiylik organlari tomonidan qat’iy himoya qilinadi.
6. Meros qoldiruvçining dafn va xastalik xarajatlari barça kreditorlar talablaridan ustun turadi.
7. Merosxörlar kreditorlar oldida faqat özlariga ötgan mulk qiymati doirasida javobgar böladilar.
8. Egasiz mol-mulk instituti mulkning jamiyat iqtisodiy aylanmasida qolişini ta’minlaydi.

> **ASOSIY ATAMALAR**
> Merosni qabul qiliş · Merosga bölgan huquq töğrisida guvohnoma · Merosdan voz keçiş · Meros uluşlarining ortişi · Vasiyat majburiyati · Yöq merosxör · Imtiyozli huquq · Solidar qarzdorlar · Egasiz mol-mulk · Vasiylik va homiylik organi

IMTIHONGA TAYYORGARLIK

- Merosni qabul qiliş huquqi qaçon vujudga keladi va uning orqaga qaytiş kuçi nima?
- Merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma qanday hollarda 6 oydan oldin berilişi mumkin?
- Merosdan voz keçişni nima uçun qaytarib oliş mumkin emas?
- Qanday hollarda merosdan voz keçiş huquqi çeklanadi?
- Homila holidagi merosxör mavjud bölganda merosni taqsimlaş tartibi qanday?
- Meros taqsimlanişida qaysi merosxörlar imtiyozli huquqqa ega?
- Meros hisobidan birinçi navbatda qanday xarajatlar qoplanadi?
- Meros mol-mulkini egasiz deb topiş uçun qança muddat ötişi kerak va u kimning mulkiga ötadi?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Homila holatidagi merosxör va merosdan voz keçiş

FAKTLAR

Fuqaro Rustam tösatdan vafot etdi. Uning qonun böyiça merosxörlari sifatida homilador turmuş örtoği Nargiza va ukasi Sanjar qoldi. Rustamdan katta hovli, qişloq xöjaligi yer uçastkasi va yengil avtomobil meros bölib qoldi. Sanjar merosni darhol taqsimlaşni va öz uluşini tezroq sotib, pulini olişni talab qildi. Nargiza esa homilador ekanligini, farzandi tuğilmagunça meros taqsimlanişiga qat'iyan qarşi ekanligini bildirdi. Şundan söng, Sanjar agar avtomobil unga töliq mulk qilib berilsa, hovli va yerdagi öz uluşidan voz keçişini, ya'ni merosdan faqat şu şart bilan voz keçişini ma'lum qildi. U notariusga aynan şunday mazmunda ariza bermoqçi. Nargiza bu holatda qanday yöl tutişni bilmay, huquqiy maslahat söradi.

MASALA

Meros taqsimotida hali tuğilmagan homilaning huquqlari va merosdan şartli ravişda voz keçişning qonuniyligi masalasi.

NORMA

Fuqarolik kodeksining 1151-moddasiga köra, homila bölgan, biroq hali tuğilmagan merosxör bölsa, merosni taqsimlaş u tuğilganidan keyingina amalga oşiriladi va çaqaloq manfaatlarini himoya qiliş uçun vasiylik organi taklif etiladi. Fuqarolik kodeksining 1148-moddasiga asosan, merosdan izohotlar bilan yoki şartlar qöyib voz keçilişiga yöl qöyilmaydi.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1151-moddasiga köra, agar homila bölgan, biroq hali tuğilmagan merosxör bölsa, merosni taqsimlaş bunday merosxör tuğilganidan keyingina amalga oşirilişi mumkin. Demak, Sanjarning merosni darhol taqsimlaş haqidagi talabi qonunga mutlaqo zid hisoblanadi. Meros Nargizaning farzandi tuğilgunga qadar heç qanday holatda taqsimlanmaydi, bu qoida qat'iy imperativ xususiyatga ega. 2) Fuqarolik kodeksining 1148-moddasida merosning muayyan qismidan voz keçilişiga, merosdan izohotlar bilan yoki şartlar qöyib voz keçilişiga yöl qöyilmasligi qat'iy belgilangan. Sanjarning avtomobilni oliş şarti bilan boşqa mol-mulkdan voz keçiş niyati qonunan haqiqiy emas va notarius bunday şartli arizani qabul qilmaydi. U merosdan yo töliq voz keçişi, yoki uni umumiy tartibda qabul qilişi kerak. 3) Hali tuğilmagan bolaning manfaatlari qonun bilan qat'iy himoya qilinadi, çunki bola manfaatlarining ustuvorligi oila va fuqarolik huquqining asosiy tamoyillaridandir. Fuqarolik kodeksining 1151-moddasiga asosan, agar homila holida bölgan merosxör tirik tuğilsa, qolgan merosxörlar unga tegişli bölgan meros uluşini ajratgan holdagina merosni taqsimlaşni amalga oşirişga haqlidirlar. Eng muhimi, bola tuğilgandan söng meros taqsimotida çaqaloqning mulkiy manfaatlarini himoya qiliş va manfaatlar töqnaşuvining oldini oliş uçun vasiylik va homiylik organining vakili albatta taklif etilişi lozim. Bu qoida bolaning huquqlari boşqa merosxörlar tomonidan buzilmasligini va unga tegişli uluş töliq ajratilişini kafolatlaydi.

XULOSA

Meros Nargizaning farzandi tuğilgunga qadar taqsimlanişi mumkin emas. Sanjarning şartli ravişda merosdan voz keçiş haqidagi arizasi qonunga zid bölib, u haqiqiy hisoblanmaydi. Bola tuğilgaç, uning manfaatlari vasiylik organi iştirokida töliq ta'minlanadi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Merosni Nargizaning farzandi tuğilmasdan oldin taqsimlaş mumkinmi?
2. Sanjarning avtomobilni oliş şarti bilan merosdan voz keçişi qonuniymi?
3. Hali tuğilmagan bolaning merosdagi manfaatlari qanday himoya qilinadi?

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

2-kazus · Imtiyozli huquq va kreditorlar talabi

FAKTLAR

Fuqaro Anvar vafot etdi. Undan qiymati 800 million söm bölgan hovli va bank oldida 50 million söm kredit qarzdorligi meros bölib qoldi. Uning qonun böyiça merosxörlari öğli Botir va qizi Lola hisoblanadi. Botir otasi bilan uning ölimidan oldin 5 yil davomida bitta hovlida birga yaşagan. Lola esa turmuşga çiqib, boşqa tumanda yaşaydi. Botir hovliga nisbatan imtiyozli huquqqa ega ekanligini rökaç qilib, hovlini töliq özига olmoqçi. Şu bilan birga, u bank oldidagi qarzni tölaşdan boş tortib, qarzni Lola tölaşi kerakligini, çunki u hovlidan uluş ololmayotganini aytdi. Lola bu adolatsizlik ekanligini bildirib, öz huquqlarini himoya qilişni talab qilmoqda.

MASALA

Meros taqsimlaşda uy-joyga nisbatan imtiyozli huquqni qöllaş va meros qoldiruvçining qarzlarini merosxörlar tomonidan tölaş tartibi.

NORMA

Fuqarolik kodeksining 1153-moddasiga köra, meros oçilgunga qadar uç yil mobaynida meros qoldiruvçi bilan birgalikda yaşagan merosxörlar uy-joyni olişda imtiyozli huquqqa ega, biroq ular boşqa merosxörlarga tovon tölaşi lozim. Fuqarolik kodeksining 1156-moddasiga asosan merosxörlar kreditorlar oldida özlariga tekkan mol-mulk qiymati doirasida solidar javobgar böladilar.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1153-moddasiga asosan, meros oçilgunga qadar uç yil mobaynida meros qoldiruvçi bilan birgalikda yaşagan merosxörlar meros taqsimlanişida meros tarkibidan uy-joyni olişda imtiyozli huquqqa ega böladilar. Botir otasi bilan 5 yil birga yaşaganligi sababli, u hovlini asl holida olişda haqiqatan ham imtiyozli huquqqa ega. 2) Biroq, xuddi şu 1153-moddaga köra, imtiyozli huquq amalga oşirilganda boşqa merosxörlarning mulkiy manfaatlariga rioya etilişi lozim. Agar merosni hosil qiluvçi mol-mulk boşqa merosxörlarga tegişli uluşlarni beriş uçun yetarli bölmasa, imtiyozli huquqni amalga oşirayotgan merosxör ularga tegişli pul yoki mol-mulk tovonini tölaşi lozim. Demak, Botir hovlini töliq olsa ham, Lolaga uning qonuniy uluşiga mos ravişda pul tovonini tölab berişi şart. 3) Kreditorlar talablariga kelsak, Fuqarolik kodeksining 1156-moddasida meros qoldiruvçining kreditorlari merosxörlarga talab qöyişga haqli ekanligi körsatilgan. Bunda merosxörlarning har biri öziga tekkan mol-mulkning qiymati doirasida solidar qarzdorlar sifatida javobgar böladilar. Botirning qarzni faqat Lola tölaşi kerak degan vajlari asossiz. Ikkala merosxör ham bank oldidagi 50 million söm qarz böyiça özlariga ötgan mulk (yoki olingan tovon) qiymati doirasida solidar javobgar böladilar.

XULOSA

Botir qonunan hovliga nisbatan imtiyozli huquqqa ega, lekin u Lolaga tegişli uluş uçun pul tovonini tölaşi şart. Bank oldidagi qarz böyiça esa har ikkala merosxör öz uluşlari qiymati doirasida solidar javobgarlikni öz zimmasiga oladi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Botir hovlini asl holida olişda imtiyozli huquqqa egami?
2. Agar Botir hovlini töliq olsa, Lolaning mulkiy manfaatlari qanday himoya qilinadi?
3. Anvarning bank oldidagi qarzi uçun merosxörlar qanday tartibda javobgar böladilar?

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

3-kazus · Yöqolgan merosxör va egasiz qolgan mol-mulk

FAKTLAR

Yolğiz yaşovçi fuqaro Karim vafot etdi. Uning nomida bitta kvartira va bankdagi omonat hisobraqami mavjud edi. Karim vasiyatnoma qoldirmagan. Uning ölimidan söng qonun böyiça merosxörlar topilmadi, heç kim notariusga merosni qabul qiliş töğrisida ariza bilan murojaat qilmadi. Oradan tört yil vaqt ötdi. Kvartira qarovsiz qolib, kommunal tölovlardan katta qarzdorlik yiğilib qoldi. Kvartira joylaşgan hududdagi mahalla fuqarolar yiğini uşbu mol-mulkni egasiz deb topiş va uni mahalla mulkiga ötkaziş maqsadida sudga ariza kiritdi. Sud uşbu arizani körib çiqiş jarayonida qonunçilik talablariga rioya etilganligini tekşirmoqda.

MASALA

Merosxörlar bölmagan taqdirda meros mol-mulkini egasiz deb topiş va uning mulkdorini belgilaş tartibi.

NORMA

Fuqarolik kodeksining 1157-moddasiga köra, merosxörlar bölmasa meros egasiz hisoblanadi. Meros oçilgan kundan 3 yil ötgaç mahalliy hokimiyat yoki özini özi boşqariş organi arizasiga köra sud qarori bilan egasiz deb topiladi va özini özi boşqariş organi mulkiga ötadi.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1157-moddasiga köra, agar qonun böyiça ham, vasiyatnoma böyiça ham merosxörlar bölmasa yoki ularning hammasi merosdan voz keçgan bölsa, meros mol-mulki egasiz deb hisoblanadi. Karimning holatida heç qanday merosxör topilmaganligi sababli, uning kvartirasi va bankdagi omonati qonunan egasiz mol-mulk maqomiga tuşadi. 2) Qonunçilikka asosan, meros mol-mulk meros oçilgan joydagi mahalliy ijro etuvçi hokimiyat organlari yoki fuqarolarning özini özi boşqariş organining arizasi böyiça meros oçilgan kundan e’tiboran uç yil ötganidan keyin sudning qarori asosida egasiz deb topiladi. Uşbu vaziyatda Karim vafot etganiga tört yil ötgan, ya’ni qonunda belgilangan uç yillik muddat saqlangan. Şuningdek, mahalla fuqarolar yiğini (özini özi boşqariş organi) sudga ariza berişga töla haqli. 3) Fuqarolik kodeksining 1157-moddasi uçinçi qismiga muvofiq, egasiz mol-mulk u turgan joydagi fuqarolarning özini özi boşqariş organi mulkiga ötadi. Agar uşbu organ mol-mulkdan voz keçsa, şundan keyingina u davlat mulkiga ötadi. Demak, sud arizani qanoatlantirsa, Karimning kvartirasi mahalla fuqarolar yiğini mulkiga qonuniy tarzda ötkaziladi.

XULOSA

Karimning mol-mulki qonuniy tartibda egasiz deb topilişi mumkin. Mahalla fuqarolar yiğini 3 yil ötgaç sudga murojaat qilişga haqli bölib, sud qarori bilan uşbu mol-mulk mahalla mulkiga ötadi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Meros mol-mulki qanday holatlarda egasiz deb hisoblanadi?
2. Mol-mulkni egasiz deb topiş uçun sudga kim va qanday muddatdan keyin murojaat qilişi mumkin?
3. Egasiz deb topilgan mol-mulk kimning mulkiga ötadi?

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Test

JAVOB TANLANADIGAN SAVOLLAR

1. Anvar vafot etdi. Uning öğli Botir meros qilib qoldirilgan avtomobilga bölgan huquqi qaçondan boşlab vujudga kelişi bilan qiziqmoqda. Qonunçilikka köra, Botirning merosga bölgan huquqi qaçon vujudga keladi?

- A. Merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma olingan kundan boşlab
- B. Meros oçilgan vaqtdan e’tiboran
- C. Meros oçilgan kundan boşlab olti oy ötganidan keyin
- D. Avtomobilni öz nomiga davlat röyxatidan ötkazgan paytdan

> **TÖĞRI: B**
> FK 1145-moddasiga köra, merosxör özіga tegişli bölgan merosni yoki uning bir qismini oliş huquqiga meros oçilgan vaqtdan e’tiboran ega böladi. Bu huquq u merosdan voz keçmagan, vorislikdan mahrum etilmagan va vasiyatnoma haqiqiy emas deb topilmagan hollarda tölaqonli amal qiladi. Şuning uçun huquq guvohnoma olinganda emas, aynan meros oçilgan paytdan vujudga keladi.

2. Dilshod otasi vafot etganidan söng ikki oy ötib notariusga merosga bölgan huquq töğrisida guvohnoma sörab murojaat qildi. Notariusda Dilşoddan boşqa merosxörlar yöqligi töğrisida aniq ma’lumotlar mavjud. Notarius qanday yöl tutişi kerak?

- A. Guvohnomani olti oylik muddat tugamasidan oldin berişi mumkin
- B. Qat’iy ravişda olti oy ötişini kutişi şart
- C. Guvohnomani faqat bir yil ötgaç berişi mumkin
- D. Boşqa merosxörlar yöqligini tasdiqlaş uçun sud qarorini talab qilişi kerak

> **TÖĞRI: A**
> FK 1146-moddasiga asosan, merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma odatda meros oçilgan kundan e’tiboran olti oy ötganidan keyin beriladi. Biroq, agar notariusda murojaat etgan şaxslardan boşqa merosxörlar yöqligi töğrisida aniq ma’lumotlar mavjud bölsa, guvohnoma uşbu olti oylik muddat tugamasidan oldin ham berilişi mumkin.

3. Jasur otasidan qolgan merosdan voz keçiş haqida notariusga ariza yozib berdi. Bir haftadan söng u fikridan qaytib, arizasini bekor qilmoqçi böldi. Jasur öz arizasini qaytarib ola biladimi?

- A. Ha, agar olti oylik muddat hali ötmagan bölsa
- B. Ha, agar boşqa merosxörlar bunga yozma rozilik bersa
- C. Yöq, merosdan voz keçiş keyinçalik bekor qilinişi yoki qaytarib olinişi mumkin emas
- D. Ha, faqat sudning ruxsati bilan qaytarib olişi mumkin

> **TÖĞRI: C**
> FK 1147-moddasiga muvofiq, merosxör meros oçilgan kundan e’tiboran istalgan vaqtda merosdan voz keçişga haqli. Voz keçiş notariusga ariza beriş orqali amalga oşiriladi. Eng muhim qoida şundaki,

merosdan voz keçiş keyinçalik bekor qilinişi yoki qaytarib olinişi mumkin emas. Jasur öz arizasini qaytarib ola bilmaydi.

4. Malika öziga tegişli bölgan meros uluşidan akasi uning universitetdagi kontrakt pulini tölab berişi şarti bilan voz keçmoqçi. Qonunçilikka köra, şunday şart bilan merosdan voz keçiş mumkinmi?

- A. Ha, agar akasi bu şartga yozma ravişda rozi bölsa
- B. Ha, notarius iştirokida şartnoma tuzilsa ruxsat etiladi
- C. Yöq, merosdan şartlar qöyib voz keçilişiga yöl qöyilmaydi
- D. Ha, faqat qonun böyiça merosxörlar örtasida ruxsat beriladi

TÖĞRI: C
FK 1148-moddasiga köra, qonunda maxsus nazarda tutilgan hollar istisno qilinganda, merosning muayyan qismidan voz keçilişi, şuningdek merosdan izohotlar bilan yoki qandaydir şartlar qöyib voz keçilişiga qat'iyan yöl qöyilmaydi. Şuning uçun Malika akasiga şart qöygan holda merosdan voz keça olmaydi, bu harakat qonunga zid hisoblanadi.

5. Rustam vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvçi hisoblanadi. U uşbu majburiyatdan özining yaqin dösti foydasiga voz keçmoqçi. Bunga qonunan yöl qöyiladimi?

- A. Ha, agar vasiyat majburiyatini bajaruvçi merosxör rozi bölsa
- B. Yöq, vasiyat majburiyatidan boşqa şaxsning foydasiga voz keçişga yöl qöyilmaydi
- C. Ha, notarius orqali rasmiylaştirilsa ruxsat etiladi
- D. Ha, agar meros oçilganidan keyin 3 oy içida amalga oşirilsa

TÖĞRI: B
FK 1149-moddasiga asosan, vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvçi uşbu majburiyatdan voz keçişga haqli. Biroq, qonunçilikka köra, qisman voz keçişga, izohotlar bilan, şartlar qöyib yoki boşqa şaxsning foydasiga voz keçişga qat'iyan yöl qöyilmaydi. Rustam öz dösti foydasiga voz keçişi mumkin emas.

6. Uç aka-uka ota-onasidan qolgan hovlini meros qilib oldi. Ikki aka-uka hovlini taqsimlaşni xohlamoqda, uçinçi uka esa bunga qarşi. Merosni taqsimlaş masalasi qanday hal etiladi?

- A. Taqsimlaş sud tartibida amalga oşiriladi
- B. Eng katta akaning qarori bilan hal qilinadi
- C. Mahalla fuqarolar yiğini raisi qaror qabul qiladi
- D. Barça merosxörlar rozi bölmagunça taqsimlaş mumkin emas

TÖĞRI: A
FK 1150-moddasiga köra, merosni qabul qilib olgan qonun böyiça merosxörlardan istalgan biri merosning taqsimlanişini talab qilişga töla haqli. Merosni taqsimlaş merosxörlar örtasidagi özaro kelişuvga köra amalga oşiriladi. Agar ular örtasida kelişuvga erişilmagan taqdirda, taqsimlaş masalasi faqat sud tartibida hal etiladi.

7. Salim vafot etdi. Uning rafiqasi homilador. Boşqa merosxörlar merosni darhol taqsimlab olişni talab qilişmoqda. Qonunçilikka köra, bu vaziyatda meros qaçon taqsimlanişi mumkin?

- A. Tuğilmagan bolaga taxminiy uluş qoldirib, darhol taqsimlaş mumkin
- B. Rafiqasi rozi bölsa, istalgan vaqtda taqsimlaş mumkin
- C. Tuğilmagan bolaning huquqi yöq, şuning uçun darhol taqsimlanadi
- D. Merosni taqsimlaş homila bölgan merosxör tuğilganidan keyingina amalga oşirilişi mumkin

TÖĞRI: D
FK 1151-moddasiga asosan, homila bölgan, biroq hali tuğilmagan merosxör mavjud bölsa, merosni taqsimlaş bunday merosxör tuğilganidan keyingina amalga oşirilişi mumkin. Agar bola tirik tuğilsa, uning uluşi ajratiladi. Bu qoida bola manfaatlarining ustuvorligini ta’minlaşga qaratilgan bölib, taqsimotda vasiylik va homiylik organi vakili qatnaşişi lozim.

8. Meros tarkibiga işlab çiqariş korxonasi kiradi. Merosxörlar örtasida uni qanday taqsimlaş böyiça heç qanday maxsus kelişuv yöq. Qonunga köra, uşbu korxona qanday taqsimlanadi?

- A. Kimoşdi savdosida sotilib, pullari bölib olinadi
- B. Natura holida taqsimlanmaydi va merosxörlarning umumiy uluşli mulkiga aylanadi
- C. Davlat mulkiga ötkaziladi va merosxörlarga kompensatsiya tölanadi
- D. Korxona qismlarga bölinib, har bir merosxörga alohida mulk sifatida beriladi

TÖĞRI: B
FK 1152-moddasiga köra, agar merosni qabul qilib olgan barça merosxörlar kelişuvida boşqaça tartib belgilanmagan bölsa, meros tarkibiga kiradigan korxona natura holida taqsimlanmaydi. U merosxörlarga tegişli bölgan uluşlarga muvofiq ularning umumiy uluşli mulkiga aylanadi. Bu korxona faoliyatining uzluksizligini ta’minlaş maqsadida qilingan.

9. Nodira onasi vafot etişidan oldin u bilan 4 yil davomida birga yaşagan. Uning opasi esa alohida yaşagan. Meros taqsimlanişida onasining uy-joyini olişda Nodira qanday huquqqa ega?

- A. Uy-joyni olişda imtiyozli huquqqa ega
- B. Opasi bilan teng huquqqa ega, imtiyoz berilmaydi
- C. Uy-joy majburiy tarzda sotilişi kerak
- D. Mahalla qömitasi kimga berişni hal qiladi

TÖĞRI: A
FK 1153-moddasiga muvofiq, meros oçilgunga qadar uç yil mobaynida meros qoldiruvçi bilan birgalikda yaşagan merosxörlar meros taqsimlanişida meros tarkibidan uy-joy, kvartira yoki boşqa turar joyni, şuningdek rözğor buyumlarini olişda imtiyozli huquqqa ega böladilar. Nodira 4 yil yaşagani uçun bu huquqdan foydalana oladi.

10. Akmal, Bobur va Vali qonun böyiça merosxörlardir. Vali öz uluşidan heç kimning ismini körsatmasdan voz keçdi. Valining uluşi qanday taqsimlanadi?

- A. Davlat foydasiga ötkaziladi
- B. Valining farzandlariga ötadi
- C. Akmal va Bobur örtasida uluşlariga mutanosib ravişda taqsimlanadi
- D. Xayriya fondiga ötkaziladi

TÖĞRI: C
FK 1154-moddasiga asosan, merosxör merosdan voz keçgan taqdirda, merosning unga tegadigan qismi vorislikka çaqirilgan qonun böyiça merosxörlarga ötadi. Bu qism ular örtasida merosdagi uluşlariga mutanosib ravişda taqsimlanadi. Bu holat huquqşunoslikda meros uluşlarining ortişi deb ataladi va Vali uluşi Akmal hamda Boburga ötadi.

11. Meros qoldiruvçining ipoteka bilan ta’minlangan qarzi hamda uni dafn etiş bilan boğliq xarajatlari mavjud. Meros hisobidan birinçi navbatda qaysi biri qondirilişi lozim?

- A. Ipoteka bilan ta’minlangan qarz
- B. Dafn etiş xarajatlari
- C. Ikkalasi teng ravişda qondiriladi
- D. Merosxörlar özlari xohlaganini birinçi tölaydilar

TÖĞRI: B
FK 1155-moddasiga köra, meros qoldiruvçini dafn etiş, uning kasalligi tufayli qilingan xarajatlar va merosni muhofaza qiliş xarajatlari meros qiymati hisobidan boşqa barça talablardan oldin qondirilişi lozim. Bu talablar hatto ipoteka yoki boşqa garov bilan ta’minlangan talablardan ham imtiyozli ravişda birinçi navbatda tölanadi.

12. Meros qoldiruvçining kreditorlar oldida 100 million söm qarzi bor edi. Merosxör Qodirga 40 million sömlik mol-mulk meros bölib ötdi. Kreditorlar Qodirdan qança miqdorda qarzni undirişni talab qilişga haqli?

- A. 100 million söm töliq undiriladi
- B. 50 million söm
- C. Qarzlar merosxörga ötmaydi
- D. Faqat özіga tekkan mol-mulk qiymati doirasida, ya’ni 40 million sömgaça

TÖĞRI: D
FK 1156-moddasiga asosan, kreditorlar merosxörlarga meros qoldiruvçining majburiyatlaridan kelib çiqadigan talablarni qöyişga haqli. Bunda merosxörlarning har biri faqat özіga tekkan mol-mulkning qiymati doirasida solidar qarzdorlar sifatida javobgar böladilar. Şuning uçun Qodir faqat özi qabul qilgan 40 million söm doirasida qarzni tölaydi.

13. Şaxs vafot etdi va uning heç qanday merosxörlari yöq. Mahalliy ijro etuvçi hokimiyat organi meros mol-mulkni egasiz deb topişni sörab sudga ariza berişni rejalaştirmoqda. Qonunga köra, bu ariza meros oçilgan kundan e’tiboran qança vaqt ötgaç berilişi mumkin?

- A. Olti oy ötganidan keyin

- B. Bir yil ötganidan keyin
- C. Uç yil ötganidan keyin
- D. Darhol ariza beriş mumkin

TÖĞRI: C

FK 1157-moddasiga köra, meros mol-mulk mahalliy ijro etuvçi hokimiyat organlari yoki fuqarolarning özini özi boşqariş organi arizasi böyiça sudning qarori asosida egasiz deb topiladi. Bu ariza meros oçilgan kundan e’tiboran uç yil ötganidan keyin berilişi mumkin, xarajatlar qiymatdan oşib ketsa, muddatdan oldin ham bölişi mumkin.

14. Hozir bölmagan merosxörning turgan joyi aniqlandi va unga merosni taqsimlaş niyati töğrisida xabar berildi. Qolgan merosxörlar özaro meros taqsimotini amalga oşirişlari uçun uşbu xabar qilingan paytdan e’tiboran qança muddat kutişlari şart?

- A. Bir oy
- B. Uç oy
- C. Olti oy
- D. Bir yil

TÖĞRI: B

FK 1151-moddasiga muvofiq, agar hozir bölmagan merosxör xabar qilingan paytdan e’tiboran uç oy içida qolgan merosxörlarni taqsimlaşdagi iştiroki haqida xabardor qilmasa, qolgan merosxörlar uning uluşini ajratib, özaro meros taqsimotini amalga oşirişga haqlidirlar. Bu muddat meros masalalarini asossiz çözilib ketişining oldini oladi.

OÇIQ SAVOLLAR

15. Merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma qaçon beriladi va qanday istisno holatlarda bu muddatdan oldin berilişi mumkin?

NAMUNA JAVOB

Fuqarolik kodeksining 1146-moddasiga muvofiq, merosga bölgan huquq töğrisidagi guvohnoma meros oçilgan joydagi notarius tomonidan merosxörning iltimosiga köra beriladi. Umumiy qoidaga köra, uşbu guvohnoma meros oçilgan kundan, ya’ni meros qoldiruvçi vafot etgan kundan e’tiboran olti oy ötganidan keyin beriladi. Bu olti oylik muddat barça ehtimoliy merosxörlarga öz huquqlarini röyobga çiqariş va merosni qabul qiliş yoki undan voz keçiş uçun yetarli vaqt beriş maqsadida belgilangan. Biroq, qonunçilikda uşbu muddatdan oldin ham guvohnoma beriş imkoniyati közda tutilgan. Qonun böyiça yoki vasiyatnoma böyiça meros olinganida, agar notarius tegişli mol-mulkka yoxud butun merosga nisbatan guvohnoma berişni sörab murojaat etgan şaxslardan boşqa merosxörlar yöqligi töğrisida işonçli ma’lumotlarga ega bölsa, guvohnoma olti oylik muddat tugamasidan oldin ham berilişi mumkin. Muqobil yondaşuv sifatida şuni aytiş mumkinki, amaliyotda notariuslar boşqa merosxörlar yöqligiga töliq işonç hosil qiliş qiyin bölganligi sababli, köpinça xavfni kamaytiriş maqsadida aynan olti oy kutişni afzal köradilar. Bu esa merosxörlarning mulkdan tezroq foydalaniş huquqini biroz çeklaşi mumkin, ammo kelajakdagi nizolarning oldini olişda muhim ahamiyatga ega.

16. Merosxör merosdan voz keçiş töğrisida ariza bergaç, fikridan qaytib uni bekor qilişi mumkinmi? Merosdan ma’lum bir şartlar asosida voz keçişga qonunçilik qanday qaraydi?

NAMUNA JAVOB

Fuqarolik kodeksining 1147-moddasiga asosan, merosxör meros oçilgan kundan e’tiboran istalgan vaqtda merosdan voz keçişga haqli. Biroq, qonun merosdan voz keçişning qat’iy oqibatlarini belgilab qöygan: merosdan voz keçiş keyinçalik bekor qilinişi yoki qaytarib olinişi mumkin emas. Bu qoida fuqarolik muomalasi iştirokçilari, xususan boşqa merosxörlar va kreditorlar uçun huquqiy aniqlikni ta’minlaşga xizmat qiladi. Agar merosxör öz arizasini qaytarib oliş imkoniga ega bölganda edi, meros taqsimoti doimiy xavf ostida qolar edi. Şuningdek, Fuqarolik kodeksining 1148-moddasiga köra, merosning muayyan qismidan voz keçilişiga, merosdan izohotlar bilan yoki şartlar qöyib voz keçilişiga yöl qöyilmaydi. Masalan, merosxör 'agar qarzni boşqa merosxör tölasa, men merosdan voz keçaman' degan şartni qöya olmaydi. Muqobil yondaşuv sifatida, ba’zi xorijiy davlatlar tajribasida merosdan voz keçişni ma’lum qisqa muddat içida, agar u adaşiş yoki aldov ta’sirida yozilgan bölsa, sud tartibida bekor qiliş imkoniyati mavjud. Özbekiston qonunçiligida ham ixtiyoriy rozilik tamoyili buzilgan holatlarda (masalan, zöravonlik yoki tahdid ostida yozilgan ariza) umumiy fuqarolik huquqi normalari orqali bitimni haqiqiy emas deb topiş mexanizmlari qollanilişi mumkin, ammo standart holatda voz keçiş qat’iydir.

17. Meros qoldiruvçining ölimidan söng, meros taqsimlangunga qadar qanday xarajatlar birinçi navbatda meros hisobidan qoplanişi lozim va nima uçun bu xarajatlar garov bilan ta’minlangan talablardan ham ustun turadi?

NAMUNA JAVOB

Fuqarolik kodeksining 1155-moddasiga köra, meros vorislar örtasida taqsimlanişidan oldin bir qator muhim xarajatlar meros hisobidan qondirilişi lozim. Bularga meros qoldiruvçining vafoti oldidan xastaligi tufayli qilingan zarur xarajatlar, uni dafn etiş xarajatlari, merosni egallaş, muhofaza qiliş, boşqariş va vasiyatnomani ijro etiş bilan boğliq xarajatlar kiradi. Qonunçilik uşbu talablar meros qiymati hisobidan boşqa barça talablardan, şu jumladan ipoteka yoki boşqa garov bilan ta’minlangan talablardan oldin imtiyozli ravişda qondirilişini belgilagan. Buning asosiy sababi şundaki, inson hayoti va qadr-qimmati

bilan boğliq bölgan dafn etiş va oxirgi xastalik xarajatlari axloqiy va gumanitar nuqtai nazardan eng oliy ustuvorlikka ega. Qolaversa, merosni muhofaza qiliş xarajatlari qoplanmasa, meros mol-mulkining özi nobud bölişi yoki qiymatini yöqotişi mumkin, bu esa kreditorlarning ham, merosxörlarning ham manfaatlariga zarar yetkazadi. Muqobil yondaşuv sifatida banklar va kreditorlar garov huquqi mutlaq ustunlikka ega bölişi kerakligini ta’kidlaşlari mumkin, çunki ular öz mablağlarini aynan şu mulk kafolati ostida bergan. Biroq, davlat ijtimoiy adolat tamoyilidan kelib çiqib, ölim bilan boğliq zaruriy va keçiktirib bölmaydigan xarajatlarni har qanday tijorat majburiyatlaridan ustun qöyadi.

Glossariy

MEROSNI QABUL QILIŞ
Merosxörning özига tegişli bölgan merosni yoki uning bir qismini oliş huquqiga ega bölişi. Bu huquq meros oçilgan vaqtdan e’tiboran vujudga keladi va qonuniy kuçga kiradi.

Misol: Anvar otasidan qolgan uyni meros sifatida qabul qildi va unga egalik qilişni boşladi.

Boğliq atamalar: Merosdan voz keçiş, Merosga bölgan huquq töğrisida guvohnoma

MEROSGA BÖLGAN HUQUQ TÖĞRISIDA GUVOHNOMA
Meros oçilgan joydagi notarius tomonidan merosxörning iltimosiga köra beriladigan, uning merosga bölgan qonuniy huquqini tasdiqlovçi rasmiy hujjat. Odatda meros oçilgan kundan e’tiboran olti oy ötganidan keyin beriladi.

Misol: Vali meros oçilganidan olti oy ötgaç, notariusga murojaat qilib, merosga bölgan huquq töğrisida guvohnoma oldi.

Boğliq atamalar: Merosni qabul qiliş, Merosni taqsimlaş

MEROSDAN VOZ KEÇIŞ
Merosxörning meros oçilgan kundan e’tiboran istalgan vaqtda özига tegişli bölgan meros uluşidan ixtiyoriy ravişda voz keçişi. Bu harakat notariusga ariza beriş orqali amalga oşiriladi va uni bekor qilib bölmaydi.

Misol: Akmal öz uluşidan ukasi foydasiga voz keçiş haqida notariusga ariza yozib berdi.

Boğliq atamalar: Meros uluşlarining ortişi, Merosni qabul qiliş

VASIYAT MAJBURIYATIDAN VOZ KEÇIŞ
Vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvçi şaxsning özига yuklatilgan majburiyatdan ixtiyoriy ravişda voz keçişi. Bunda qisman, şartlar qöyib yoki boşqa şaxs foydasiga voz keçişga qonun yöl qöymaydi.

Misol: Umid özига vasiyat qilingan majburiyatni bajarişdan voz keçdi va merosxör bu majburiyatdan ozod böldi.

Boğliq atamalar: Merosdan voz keçiş

MEROSNI TAQSIMLAŞ
Merosni qabul qilib olgan qonun böyiça merosxörlar örtasida meros mol-mulkini ularning uluşlariga muvofiq bölib oliş jarayoni. Kelişuvga erişilmagan taqdirda, taqsimlaş sud tartibida amalga oşiriladi.

Misol: Aka-ukalar otalaridan qolgan merosni özaro kelişuv asosida teng uluşlarda taqsimlab oldilar.

Boğliq atamalar: Imtiyozli huquq, Hozir bölmagan merosxör

HOZIR BÖLMAGAN MEROSXÖR
Meros oçilgan vaqtda turgan joyi noma’lum bölgan yoki merosni taqsimlaşda bevosita iştirok etmayotgan qonuniy merosxör. Boşqa merosxörlar uning turgan joyini aniqlaş çoralarini körişlari şart.

Misol: Çet elda yaşayotgan va manzili noma’lum bölgan qizi hozir bölmagan merosxör sifatida qidiruvga berildi.

Boğliq atamalar: Merosni taqsimlaş

KORXONAGA VORISLIK
Meros tarkibiga kiradigan korxonaning merosxörlar örtasida asl holida taqsimlanmasdan, ularning umumiy uluşli mulkiga aylanişi jarayoni. Bu qoida barça merosxörlar kelişuvi bilan özgartirilişi va boşqaça tartib belgilanişi mumkin.

Misol: Merosxörlar otalaridan qolgan işlab çiqariş korxonasini bölmasdan, umumiy uluşli mulk sifatida boşqarişga kelişdilar.

Boğliq atamalar: Merosni taqsimlaş

IMTIYOZLI HUQUQ
Meros oçilgunga qadar meros qoldiruvçi bilan kamida uç yil birga yaşagan merosxörlarning uy-joy yoki rözğor buyumlarini olişdagi ustunlik huquqi. Bunda boşqa merosxörlarning mulkiy manfaatlari ham himoya qilinişi lozim.

Misol: Oila bilan birga yaşagan kenja öğil meros taqsimlanişida ota uyini olişda imtiyozli huquqdan foydalandi.

Boğliq atamalar: Merosni taqsimlaş

MEROS ULUŞLARINING ORTIŞI
Merosxörlardan biri merosdan voz keçgan yoki merosxörlar qatoridan çiqib ketgan taqdirda, uning uluşi qolgan qonuniy merosxörlarga ötişi va ular örtasida mutanosib ravişda taqsimlanişi holati.

Misol: Katta akasi merosdan voz keçgaç, uning uluşi qolgan ikki uka örtasida teng taqsimlanib, ularning uluşlari ortdi.

Boğliq atamalar: Merosdan voz keçiş

EGASIZ QOLGAN MOL-MULK

Qonun yoki vasiyatnoma böyiça merosxörlar bölmaganda, ular meros oliş huquqiga ega bölmaganda yoki barçasi merosdan voz keçganda vujudga keladigan holat. Bunday mulk sud qarori bilan egasiz deb topiladi.

Misol: Marhumning heç qanday qarindoşi va merosxöri bölmaganligi sababli, uning uyi sud tomonidan egasiz qolgan mol-mulk deb topildi.

Boğliq atamalar: Merosdan voz keçiş

MEROS HISOBIDAN TÖLANADIGAN XARAJATLAR

Meros qoldiruvçining xastaligi, dafn etilişi, merosni qöriqlaş va boşqariş bilan boğliq bölgan, meros taqsimlanişidan oldin qoplanişi lozim bölgan zaruriy xarajatlar. Bu talablar boşqa qarzlar oldidan imtiyozli qondiriladi.

Misol: Marhumni dafn etiş va kasalxona xarajatlari meros mol-mulki hisobidan birinçi navbatda tölab berildi.

Boğliq atamalar: Merosni taqsimlaş

Xronologiya

Merosni qabul qiliş va rad etiş institutining rivojlanişi

1996 · FUQAROLIK KODEKSINING QABUL QILINIŞI

Özbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi qabul qilinib, vorislik huquqi, jumladan merosni qabul qiliş, rad etiş va taqsimlaşning asosiy qoidalari belgilandi.

Ahamiyati: Meros huquqi munosabatlarini tartibga soluvçi asosiy huquqiy baza yaratildi va fuqarolarning mulkiy huquqlari kafolatlandi.

2010 · MEROSDAN VOZ KEÇIŞ TARTIBIDAGI ÖZGARIŞLAR

Fuqarolik kodeksining tegişli moddasiga özgartiriş kiritilib, merosdan voz keçişni keyinçalik bekor qiliş yoki qaytarib oliş mumkin emasligi qonun bilan qat’iy belgilab qöyildi.

Ahamiyati: Merosdan voz keçişning huquqiy oqibatlari qat’iylaştirildi va barqarorlik ta’minlandi.

2010 · HOZIR BÖLMAGAN MEROSXÖRLAR HUQUQLARI

Qonunçilikka kiritilgan özgartirişga köra, hozir bölmagan merosxör xabardor qilingaç uç oy içida javob bermasa, qolganlar uning uluşini ajratib merosni taqsimlaşi mumkinligi belgilandi.

Ahamiyati: Merosni taqsimlaş jarayoni tezlaştirildi va boşqa merosxörlarning huquqlari himoya qilindi.

2025 · EGASIZ MOL-MULKNI TOPIŞ MUDDATLARI

> Meros mol-mulkini egasiz deb topiş uçun mahalliy ijro etuvçi hokimiyat yoki fuqarolarning özini özi boşqariş organlari sudga ariza berişi tartibi yangi tahrirda qabul qilindi.

Ahamiyati: Egasiz qolgan mulkni davlat yoki jamoat hisobiga ötkazişning aniq mexanizmi takomillaştirildi.

Mind-map

Merosni qabul qiliş va rad etiş

- Merosni qabul qiliş: Meros oçilgan vaqtdan boşlab huquq vujudga keladi.
- — Huquq vujudga kelişi: FK 1145-moddasiga asosan.
- — — Meros oçilgan vaqtdan: Ölim sodir bölgan paytdan boşlab.
- — — Voz keçmagan taqdirda: Ixtiyoriy rad etilmagan bölişi kerak.
- — Guvohnoma beriş: FK 1146-moddasiga asosan notarius tomonidan.
- — — Olti oydan keyin: Umumiy qoidaga köra olti oy ötgaç beriladi.
- — — Boşqa merosxör bölmasa barvaqt: Boşqa merosxörlar yöqligi aniq bölsa.
- Merosdan voz keçiş: Istalgan vaqtda ixtiyoriy ravişda voz keçiş mumkin.
- — Voz keçiş tartibi: FK 1147-moddasiga asosan.
- — — Notariusga ariza beriş: Yozma ravişda murojaat qilinadi.
- — — Vakil orqali maxsus işonçnoma: Işonçnomada maxsus körsatilişi şart.
- — Voz keçiş çeklovlari: FK 1148-moddasiga asosan.
- — — Qaytarib olinmaydi: Qaror qat’iy va bekor qilinmaydi.
- — — Qisman voz keçiş mumkin emas: Merosning bir qismidan voz keçib bölmaydi.
- — — Şart qöyiş taqiqlanadi: Voz keçiş şartsiz bölişi lozim.
- Merosni taqsimlaş: Merosxörlar örtasida mulkni böliş jarayoni.
- — Taqsimlaş usullari: FK 1150-moddasiga asosan.
- — — Özaro kelişuvga köra: Ixtiyoriy ravişda uluşlarga muvofiq.
- — — Sud tartibida: Kelişuvga erişilmagan taqdirda.
- — Maxsus merosxörlar: FK 1151-moddasiga asosan.
- — — Hozir bölmagan merosxör: Uluşini ajratib qöyiş talab etiladi.
- — — Homila holatidagi merosxör: Tuğilgunça taqsimlaş töxtatiladi.
- — — Bola manfaatini himoyalaş: Vasiylik va homiylik organi jalb qilinadi.
- Imtiyozli huquqlar: Ayrim merosxörlarning ustunlik huquqlari.
- — Birga yaşagan merosxörlar: FK 1153-moddasiga asosan.
- — — Uy-joyni oliş huquqi: Uç yil birga yaşagan bölsa.
- — — Rözğor buyumlarini oliş: Asl holida oliş huquqi.
- — Umumiy mulk egalari: Mulkka nisbatan umumiy huquqi bölganlar.
- — — Mulkni asl holida oliş: Öziga tegişli qismini ajratib oliş.

- — — Boşqalarga tovon tölaş: Boşqalar uluşi kamaysa kompensatsiya beriladi.
- Qarzlar va egasiz mulk: Meros bilan boğliq moliyaviy masalalar.
- — Meros hisobidan xarajatlar: FK 1155-moddasiga asosan.
- — — Dafn etiş xarajatlari: Birinçi navbatda qoplanadi.
- — — Merosni qöriqlaş xarajatlari: Boşqariş va saqlaş uçun qilingan xarajatlar.
- — Egasiz qolgan mol-mulk: FK 1157-moddasiga asosan.
- — — Merosxörlar yöqligida: Heç kim qabul qilmagan taqdirda.
- — — Sud qarori asosida: Sud orqali egasiz deb topiladi.
- — — Uç yil ötgaç: Meros oçilgan kundan uç yil ötib.

Tuşuntiriş va sxema

Merosni taqsimlaş va bolalar huquqini himoya qiliş jarayoni

DIAGRAMMADAGI BOĞLANIŞLAR

- Meros oçilişi ’Huquq vujudga kelişi ’Merosni taqsimlaş talabi
- Merosni taqsimlaş talabi ’Ixtiyoriy taqsimlaş ’Merosxörlar kelişuvi
- Merosni taqsimlaş talabi ’Kelişuv bölmaganda ’Sud tartibida taqsimlaş
- Merosni taqsimlaş talabi ’Homila mavjud bölsa ’Homila holatidagi merosxör
- Homila holatidagi merosxör ’Taqsimlaşni töxtatiş ’Bola tuğilişini kutiş
- Bola tuğilişini kutiş ’Vakilni jalb qiliş ’Vasiylik va homiylik organi
- Vasiylik va homiylik organi ’Qonuniy nazorat ’Bola manfaatini himoyalaş
- Bola manfaatini himoyalaş ’Adolatli uluş ajratiş ’Merosxörlar kelişuvi

Manbalar

UŞBU MAVZU MANBALARI

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR (DASTURDAN)

- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)
- Vorislik huquqi: nazariya va amaliyot. O‘quv qo‘llanma. U. Maxmudxodjayeva, M. Usmonova. Toshkent, 2025. 148 b.
- Fuqarolik huquqi. 2-qism. Darslik. Mualliflar jamoasi. Toshkent, 2017. 428 b.
- Załucki, Mariusz. “Impact of the EU Succession Regulation on Statutory Inheritance.” Comparative Law Review 23 (February 7, 2018): 223. http://dx.doi.org/10.12775/clr.2017.010. (Qo‘shimcha)

• Avsec, Franci. “Legal Framework of Agricultural Land/Holding Succession and Acquisition in Slovenia.” Journal of Agricultural and Environmental Law 16, no. 30 (April 30, 2021): 24–39. http://dx.doi.org/10.21029/jael.2021.30.24. (Qo‘shimcha)

• Szeroczyńska, Małgorzata. “People with intellectual disabilities as heirs. Part 2.” Special School LXXXI, no. 3 (June 30, 2020): 224–35. http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.2361. (Qo‘shimcha)

Iqtibos keltirişdan oldin har bir manbani uning amaldagi rasmiy matni bilan soliştiring.

Öquv matni ta’lim maqsadida sun’iy intellekt yordamida tayyorlangan. Bu yuridik maslahat emas; iqtibos keltirişdan oldin birlamçi manbalar bilan tekşiring. Toşkent davlat yuridik universiteti · Oila va meros huquqi.

OXFORDER LLC tomonidan yaratilgan · Naşr 2026.11